

Provinciale Commissie Leefomgeving
t.a.v. Dorien de Wit
Postbus 80300
3508 TH UTRECHT

ONDERWERP	Reactie PCL-advies 'Wat is Ruimte ons waard?'	TELEFOONNUMMER	+31641351411
DATUM	16-11-2023	E-MAILADRES	sigrid.hogendorp@provincie-utrecht.nl
DOCUMENTNUMMER	UTSP-1745350103-43889	DOMEIN/OPGAVE	SLO
VAN	Sigrid Hogendorp	TEAM	SRO

Geachte mevrouw De Wit,

Op 31 augustus 2023 heeft de Provinciale Commissie Leefomgeving (PCL) een advies over de toekomstwaarde en bouwcultuur voor ruimtelijke kwaliteit in de provincie Utrecht uitgebracht aan ons college, Provinciale Staten en de ambtelijke organisatie met de titel 'Wat is Ruimte ons waard?'. Dit advies is mede tot stand gekomen naar aanleiding van gesprekken over de kwaliteit van de leefomgeving van de provincie Utrecht met Statenleden tijdens de markt op 19 april 2023 die deel uitmaakte van het inwerkprogramma van de nieuwe Staten. Met deze brief die tot stand is gekomen in overleg met het CMT reageren wij namens het college op uw aanbevelingen en zetten we uiteen op welke manier we met deze adviezen aan de slag gaan. Daarnaast hebben wij met u afgesproken om naar aanleiding van uw advies een gesprek te voeren met een vertegenwoordiging van de ambtelijke organisatie met het doel om verder met elkaar te verkennen hoe ruimtelijke kwaliteit in gebiedsontwikkeling beter geborgd kan worden.

In het advies 'Wat is Ruimte ons waard?' beschrijft de PCL dat we in Nederland voor een grote ruimtelijke transformatie staan; klimaatverandering, stikstof, energie, woningbouw, migratie, landbouw, biodiversiteit, bodemdaling in veenweidegebieden en mobiliteit zijn een greep uit de thema's die in de toekomst een ruimtelijke weerslag zullen hebben op de provincie Utrecht. Deze toenemende druk op de ruimte in combinatie met het toenemende gebrek aan capaciteit bij overheden, zet druk op de ruimtelijke kwaliteit. Tegelijkertijd laat het advies zien dat de aanstaande ruimtelijke transformaties juist een kans zijn om ruimtelijke kwaliteit een impuls te geven. Om deze handschoenen succesvol op te pakken, bevat uw advies een vijftal hoofdpunten met aanbevelingen voor de provincie Utrecht.

1. Pak als provincie een actieve rol om ruimtelijke kwaliteit te verbeteren.

Om ruimtelijke kwaliteit te verbeteren adviseert u de provincie om een actieve rol te pakken en ruimtelijke kwaliteit als onderdeel van een dubbele doelstelling in projecten te integreren.

Wij onderschrijven het belang van een actieve rol van de provincie op het vlak van ruimtelijk kwaliteit als voorwaarde om deze kwaliteit te kunnen borgen. Het behoud en de versterking van ruimtelijke kwaliteit in de

provincie Utrecht wordt op dit moment enerzijds op meer strategisch niveau in de Omgevingsvisie en anderzijds op meer operationeel niveau in de Omgevingsverordening geborgd. Om tot een succesvolle doorvertaling van ruimtelijke kwaliteit in concrete gebieden te komen, zijn er, naast het toepassen van visie en verordening, verschillende instrumenten die hierbij kunnen helpen zoals de recent geactualiseerde Kwaliteitsgidsen Utrechtse Landschappen, de Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht en de interne ontwerpplatforms die sinds 2019 worden georganiseerd voor diverse gebieden en projecten.

Het gesprek over en het afwegen van ruimtelijke kwaliteit zoals u in uw advies benoemt, is niet geformaliseerd bij elk project. De provincie acteert vanuit verschillende rollen in de fysieke leefomgeving; stimuleren, participeren, realiseren en reguleren. Die diverse rollen hebben implicaties voor hoe ruimtelijke kwaliteit geborgd wordt en wie daar verantwoordelijkheid voor draagt. Omdat het bevorderen van kwaliteit in ruimtelijke ontwikkelingen daarnaast een kwestie is van maatwerk en flexibiliteit in plaats van 'afvinken', werken, zoals u in uw advies ook terecht opmerkt, te veel vaste normen en juridisch afdwingbare kaders juist contraproductief. Van belang is dat het bevorderen van kwaliteit een vanzelfsprekend onderdeel wordt van ruimtelijke ontwikkelingen. Dit vraagt aandacht hiervoor in proces en werkwijze.

De op 9 november 2022 door de Staten aangenomen 'Motie 101a Borging kwaliteit' vraagt om een voorstel voor de bevordering van kwaliteit in toekomstige gebiedsprocessen. In de praktijk blijkt dat projecten met een meervoudige doelstelling (waarvan één ruimtelijke kwaliteit) zoals u schetst, de hoogste opbrengst opleveren. Het standaard hanteren van het bevorderen van ruimtelijke kwaliteit als doelstelling bij gebiedsprocessen en uitvoeringsprojecten kan hiervoor een goede eerste stap zijn. Om ruimtelijke kwaliteit ook daadwerkelijk mee te nemen als randvoorwaarde is een meer gebiedsgerichte en integrale manier van werken noodzakelijk. Alleen dan kan op alle plekken in de organisatie het nut en de noodzaak van de dialoog over kwaliteit gecreëerd worden die cruciaal is in het borgen van ruimtelijke kwaliteit. Er worden binnen de organisatie verschillende stappen ondernomen om hieraan te werken.

Er loopt bijvoorbeeld een onderzoek binnen SLO onder leiding van een kwartiermaker die verkent of een bundeling van expertise rond het werken in gebieden en projecten mogelijk is, wat eventueel geborgd wordt in een zelfstandig, derde RO-team. De vorming van dat team biedt aanknopingspunten om te werken aan onze eigen werkprocessen en te bezien of het hanteren van een dubbele doelstelling onderdeel kan worden van dat werkproces. Daarbij dient aanhaking gezocht te worden bij andere plekken binnen de organisatie waar het gebiedsgerichte werken en/of gebiedsgerichte projecten plaatsvinden (zoals binnen LLO en MOB).

2. Maak goed gebruik van de omschrijving van ruimtelijke kwaliteit en de uitwerkingen zoals onder meer gemaakt door de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit en de Vereniging Deltametropool / PBL.

In het advies 'Wat is Ruimte ons waard?' benadrukt u het belang van het gebruik maken van de omschrijving van het begrip ruimtelijke kwaliteit en de uitwerking die daaraan gegeven wordt door onder andere De Federatie Ruimtelijke Kwaliteit. Zij duidt het begrip 'omgevingskwaliteit' aan de hand van acht criteria, ontleend aan de Verklaring van Davos. Een doorwerking van deze methodiek is ontwikkeld door de Vereniging Deltametropool en het PBL in de vorm van de catalogus binnenstedelijke bouwprojecten.

De provincie Utrecht heeft ruimtelijke kwaliteit en omgevingskwaliteit concreet gemaakt in haar Omgevingsvisie. Hierin zijn de Utrechtse Kwaliteiten opgenomen. De Utrechtse Kwaliteiten zijn de kwaliteiten die belangrijk zijn voor de uitstraling en aantrekkelijkheid van de provincie Utrecht en het behoud van een duurzame en veilige leefomgeving. In de Omgevingsvisie is een praktische invulling gegeven van omgevingskwaliteit naar rode (zoals economische ontwikkeling, bereikbaarheid, energie en vitaal bebouwd gebied), groene (zoals natuur, landschap en erfgoed), blauwe (zoals bodem, water en lucht) en sociale kwaliteiten (zoals voorzieningen, sociale samenhang, cultureel aanbod en inclusiviteit) die door alle 7 beleidsthema's heen lopen. Zoals uit de uitgangspunten van de Omgevingsvisie blijkt, prevaleert bij alle ruimtelijke ontwikkelingen het behoud en waar mogelijk de versterking van de Utrechtse Kwaliteiten. Dit bereiken we door nieuwe ontwikkelingen te combineren en te concentreren, de balans te zoeken tussen kwaliteiten en ontwikkelingen, zorgvuldig om te gaan met de schaarse ruimte en kwaliteiten en door ontwerp en innovatie te stimuleren. In de Omgevingsvisie is ook een niet limitatieve opsomming opgenomen van Omgevingskwaliteit in landelijk gebied, stedelijk gebied en in de kernrandzone tussen landelijk en stedelijk gebied. De Omgevingsvisie geeft dus de al de handvatten om concreet werk te maken van het bevorderen van kwaliteit.

Onze ambitie is om meer werk te maken van het breed toepassen van de handvatten voor omgevingskwaliteit die de Omgevingsvisie ons biedt. Daarbij laten we ons vanzelfsprekend graag inspireren door producten die door anderen worden ontwikkeld, zoals door de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit, de Vereniging Deltametropool en het Planbureau voor de Leefomgeving. Wij merken echter ook dat dit niet vanzelf gaat en veel tijd en inzet kost. Wij willen de nieuwe op te richten Utrechtse Adviesraad uitnodigen om hiervan mét ons werk te maken.

3. Borg de toekomstwaarde

In uw advies vraagt u aandacht voor de borging van toekomstwaarde in het werken aan ruimtelijke kwaliteit. Om duurzaamheid, aanpasbaarheid en beheerbaarheid evenredig mee te wegen in ontwerpprocessen doet u daartoe een drietal suggesties: het toepassen van de Donutbenadering van Kate Raworth, het benutten van de inzichten uit het denken over de natuur als rechtspersoon en het gebruik van de toekomststoel en andere vormen van verbeelding van de toekomst.

Wij onderkennen het belang van toekomstwaarde in het werken aan ruimtelijke kwaliteit. Wat voor nu goed is, is niet automatisch ook goed voor de toekomst. Ontwikkelingen als het veranderende klimaat vragen een benadering die rekening houdt met de toekomst. Binnen de provincie Utrecht is het borgen van toekomstwaarde een zeer actueel onderwerp en wordt op verschillende manieren gewerkt aan het integreren van toekomstwaarde in ruimtelijke keuzes, zowel op beleidsniveau als op uitvoeringsniveau. Zo beoogt de Omgevingsvisie bij te dragen aan het verbeteren van de kwaliteit van leven in het nu en de kwaliteit van leven van latere generaties of van mensen elders in de wereld. Een concrete uitwerking van deze ambitie is bijvoorbeeld het Bodem- en waterprogramma 2022-2027 waarin staat hoe we werken aan een duurzaam bodem- en watersysteem, ook in de toekomst. Een ander voorbeeld waarmee de provincie Utrecht op dit moment toekomstwaarde probeert te borgen is het Utrechts Programma Landelijk Gebied, waarin het realiseren van een toekomstbestendig en vitaal platteland centraal staat. Daarnaast zijn in de Omgevingsverordening regels opgenomen waarin ruimte gegeven wordt om te bouwen op plekken met een verstedelijkingsverbod, mits dit gepaard gaat met de ontwikkeling van ruimtelijke kwaliteit (bijvoorbeeld de Kernrandzones, Bebouwingslinten en Ruimte voor Ruimte). Deze artikelen genereren gesprekken over kwaliteitsontwikkeling met gemeenten en initiatiefnemers. Een ander voorbeeld kan gevonden worden in een tool als de 'duurzaamheidswijzer', ontwikkeld door het programma Klimaat Centraal. Deze wijzer helpt het verder brengen van concrete projecten, programma's en opgaves op het vlak van duurzaamheid. Door aandacht te hebben voor thema's als de sociale agenda, biodiversiteit, energietransitie, gezondheid en veiligheid, klimaat en circulariteit, helpt dit instrument om toekomstwaarde te borgen en bewustwording hierover te versterken bij alle provincie medewerkers.

Zoals uit dit overzicht blijkt, heeft de provincie veel aandacht voor de toekomstgerichtheid van beleid en projecten. Daarbij geven wij invulling aan het concept 'brede welvaart'. Ook de concernbrede aanpakken voor klimaat, circulair en de sociale agenda zijn erop gericht om economische en maatschappelijke ontwikkelingen in gang te brengen en te stimuleren. Uw adviezen zien wij dan ook als steun voor deze ingezette koers. Daarbij heeft de provincie al diverse handvatten ontwikkeld waarmee borging van de toekomstwaarde concreet wordt gemaakt. We zien de waarde van de suggesties die u aandraagt en denken dat deze ook van grote meerwaarde kunnen zijn, aanvullend op de handvatten die we reeds hebben. Tegelijkertijd is onze ambtelijke capaciteit niet oneindig. We zetten de beschikbare capaciteit op dit moment het liefst in op het breder toepassen van de handvatten waar we al over beschikken. Hierbij zullen de door uw aangedragen adviezen zoveel mogelijk meegenomen worden.

4. Werk aan een goede bouwcultuur in plaats van een afvinkcultuur rond ruimtelijke kwaliteit.

De PCL constateert dat het werken aan ruimtelijke kwaliteit vraagt om een brede, integrale blik en een stevig gesprek tussen alle belanghebbende partijen waarin samen wordt onderzocht hoe de ruimtelijke kwaliteit in Utrecht bevorderd kan worden. Om dit te bereiken geeft u een vijftal aanbevelingen: (1) het investeren in kennis en kunde over ruimtelijke kwaliteit van medewerkers, (2) het benutten van de Omgevingsvisie als kader, (3) gebiedsgericht werken en vanuit de identiteit van het gebied, (4) het organiseren van een constructieve dialoog over een dubbele doelstelling voor het behoud en versterken van ruimtelijke kwaliteit met mensen uit het gebied en stakeholders in de omgeving van het project en tot slot (5) het inzetten van de kaderstellende en controlerende rollen van PS. We lopen hierna uw aanbevelingen kort langs.

1. Binnen de provincie Utrecht is deze expertise te vinden bij onder andere de landschapsarchitecten, ruimtelijk ontwerpers en stedenbouwkundigen die betrokken zijn bij een groot aantal ruimtelijke ontwikkelingen. Zij dragen het bevorderen van kwaliteit actief uit. Het breder investeren in kennis en kunde over ruimtelijke kwaliteit, hetzij door een grotere groep ontwerpers, hetzij door deze expertise breder in te bedden in de organisatie, zou bij kunnen dragen aan het versterken van een goede bouwcultuur. In de provinciale organisatie is hier aandacht voor. Zo zijn we een aantal jaar terug gestart met het opbouwen van de expertise ruimtelijk ontwerp en is ook de nieuw op te richten Utrechtse Adviesraad een voorbeeld van een investering die de provincie Utrecht doet ten behoeve kennis en kunde over ruimtelijke kwaliteit.

2. De Omgevingsvisie en -Verordening fungeren bij het bevorderen van kwaliteit als kaders. In antwoord op uw tweede en derde advies hebben wij al inzicht gegeven in de handvatten en kaders die hierin opgenomen zijn en aan verbonden zijn. Veel provinciale medewerkers maken hier gebruik van en dragen dit actief uit. Tegelijkertijd herkennen wij ook het signaal dat u afgeeft in deze aanbeveling. Soms wordt er vooral vanuit de opgave gekeken en minder vanuit het brede kader waarin deze opgave beschouwd moet worden. Dit is een leerproces waar de organisatie in zit en wij zien dit steeds beter worden. Wij zijn ervan overtuigd dat de komende invoering van de Omgevingswet hier ook bij gaat helpen. De noodzaak van het werken vanuit visie en verordening versterkt daarmee immers.

3. Zoals in het Coalitieakkoord beschreven, zal de groeiende regierol van de provincie Utrecht in gebiedsprocessen betekenen dat we steeds meer gebiedsgericht gaan werken. In het kader daarvan wordt gestart met de instelling van een contactgedeputeerde. Onderzocht wordt vervolgens of dit uitgebouwd kan worden naar gebiedsgedeputeerden. Deze beweging volgt op een beweging die in de maatschappij én in onze provinciale organisatie al langer ingezet is: de Omgevingswet en grote transitieopgaven vragen om een meer gebiedsgerichte en integrale manier van werken, samen inwoners en stakeholders. Om deze manier van werken aan te moedigen is onder andere een leerlijn ontwikkeld voor teams die zich verder willen ontwikkelen op het gebied van omgevingsgericht werken. Hierdoor worden opgaven niet alleen met het gebied opgepakt, maar ook steeds meer vanuit het geheel van opgaven en kwaliteiten in de gebieden. Een belangrijke rol hierbij is ook weggelegd voor de ontwerpers en de experts op het gebied van landschap en erfgoed.

4. Participatie van inwoners, ondernemers en gebruikers in de gebieden waarin wij werken heeft al geruime tijd onze aandacht. Er is hiervoor een visie en leidraad op inwonersparticipatie ontwikkeld die breed toegepast wordt. We hebben ook een gedeputeerde met participatie in de portefeuille die het gehele college scherp houdt op dit onderwerp. Hiermee zorgen we ervoor dat we in alle projecten en processen aandacht hebben voor de omgeving en dus voor de inwoners waarvoor wij werken. We voeren hierin gesprekken over zowel kwaliteiten en opgaven. We nemen uw advies ter harte om ruimtelijke kwaliteit en omgevingskwaliteit nog nadrukkelijker dan nu te agenderen, zodat het versterken van kwaliteit ook op deze tafel de volle aandacht heeft.

5. De Omgevingsvisie en -verordening fungeren bij het bevorderen van ruimtelijke kwaliteit als kaders. Voor PS is een rol weggelegd in het vaststellen van zowel deze kaders als de kaders van diverse programma's. Daarnaast krijgen de thematische ambities zoals genoemd in de Visie van de provincie Utrecht uitwerking in gebieden. Om de Statenleden nauwer te betrekken bij de activiteiten in de gebieden waar de grootste opgaven spelen, en dus ook het breedste gesprek over kwaliteit gevoerd moet worden, organiseert het Netwerk Omgevingsgericht Werken daarnaast twee keer per jaar een werkbezoek en informeren zij Statenleden daarnaast via een nieuwsbrief. Wij vragen de Statenleden uw advies aan hen ter harte te nemen en ons scherp te houden op het werken met kwaliteit, zowel tijdens de diverse vergaderingen, als tijdens dit soort werkbezoeken.

5. Voer een twejaarlijkse Utrechtse prijs in voor ruimtelijke kwaliteit als stimulans en ter agendering van een goede bouwcultuur en het borgen van toekomstwaarde.

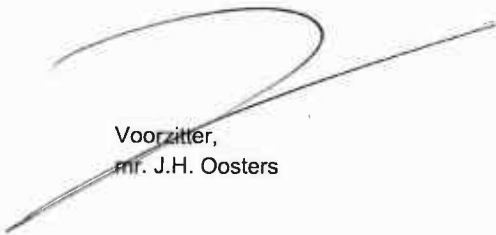
Ten slotte adviseert de PCL de provincie om een twejaarlijkse prijs voor ruimtelijke kwaliteit in het leven te roepen. Op deze manier worden partners in de provincie uitgedaagd om het begrip ruimtelijke kwaliteit vorm te geven in een concreet ruimtelijk project en krijgt het gesprek over ruimtelijke kwaliteit een impuls.

Wij kunnen ons vinden in de redenen om een twejaarlijkse prijs voor ruimtelijke kwaliteit in het leven te roepen naar het Gelderse voorbeeld. Met het instellen van een prijs voor ruimtelijke kwaliteit wordt het gesprek over kwaliteit bovendien 'naar buiten' getrokken. Wij onderzoeken op dit moment de mogelijkheden voor het organiseren van een dergelijke prijs binnen de bestaande financiële middelen. Ook wordt verkend of en zo ja hoe de Utrechtse Adviesraad hier een rol in kan bekleden.

Vervolg

We hopen dat we met deze reactie inzicht hebben gegeven in hoe er binnen de provincie Utrecht gewerkt wordt aan ruimtelijke kwaliteit en welke ideeën uw aanbevelingen bij ons oproepen. De provincie Utrecht hecht veel belang aan het borgen kwaliteit in ruimtelijke ontwikkelingen. Uw advies bevat waardevolle aanbevelingen in het nastreven van dit doel. Zoals u weet gaan we hierover verder met u van gedachten wisselen in een ambtelijk gesprek.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Utrecht,

Voorzitter,
mr. J.H. Oosters

Secretaris,
mr. drs. A.G. Knol-van Leeuwen